

УДК 32.019.51(091)

І. Кіянка

ПОПУЛІЗМ ЯК ВИКЛИК ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННЮ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано основні чинники впливу популізму на публічне управління в історичному аспекті. Доведено, як свідчить досвід, що популізм завжди займав особливе місце в реалізації програм політичних лідерів та партій і їх взаємозв'язок з публічним управлінням. Зазначено, що популізм залишається актуальним феноменом соціально-політичного життя багатьох країн світу. Здійснюючи значний вплив на політику країн із порівняно малим досвідом функціонування демократичних інститутів, популізм досить помітно виявляє себе у сучасному політичному просторі “старих” демократій. Існує очевидний зв'язок між посиленням популізму і загостренням соціально-економічних проблем. Важливий чинник, який сприяє появі та зростанню впливу популістів, є нездатність політичного істеблїшменту, зокрема і цілком демократичного, ефективно реагувати на нові труднощі та виклики.

Ключові слова: популізм, європейська інтеграція, публічне управління, політичний лідер, ірраціоналізм, влада, політична партія.

Поняття популізму утвердилося у політології та дослідженнях з історії за браком загально визнаного, однозначного тлумачення. Теза про складність дефініції та величезну різноманітність проявів популізму є початком роздумів про популізм більшості авторів, які досліджували цю тему.

Складовою наукової дискусії, яка триває вже кілька десятиріч, стала думка, що від категорії “популізм” як інструмента політичного аналізу взагалі треба відмовитися. Проте чималий доробок дослідників популізму створює на сьогодні досить міцну основу для її активного використання політичною наукою.

Численні та різноманітні словникові визначення популізму тлумачать його як тип політики, особливий політичний феномен, як рух, як термін, який позначає кілька відмінних понять тощо.

На сьогодні можна виділити декілька більш-менш чітко окреслених підходів до тлумачення категорії популізму, в рамках яких в основу його дефініції покладено різні аспекти цього феномена.

У науковому середовищі консенсусу щодо розуміння популізму нині не склалося, і підходи дослідників позначені відмінними акцентами, втілюють різні погляди на зміст терміна “популізм”. Він постає і політичною технологією, і специфічною характеристикою політичної діяльності, і суспільно-політичним феноменом, навіть ідеологією. Мабуть, згода існує хіба що у визнанні складності точного й однозначного визначення популізму. Попри це, популізм є історико-політологічною категорією, яка не лише зберігає аналітичну цінність, й набуває особливої актуальності. А також принципом буття людини у системі владних та громадських відносин.

Загалом у політичній науці, а європейській популізм є тематикою, що висвітлюється у більших масштабах. Вона привернула критичну увагу науковців ще у 1950 – 1960 рр. У нашому стислому огляді стану дослідження феномена

популізму почасти покладаємося на роботи інших дослідників. Зокрема, можна розглянути ґрунтовний аналітичний огляд англійської літератури про популізм, що міститься у статті швейцарського політолога К. Дейвікс. Зіставляючи погляди й оцінки, сформульовані у працях багатьох відомих дослідників (Е. Геллнера та Г. Іонеску, М. Кенован, К. Мадде, І. Мені та І. Сарель, П. Таггарта та інших), К. Дейвікс окреслила спільні моменти у їхніх роздумах, розставивши і деякі власні акценти. За її визначенням, загалом “досліджень окремих прикладів популізму значно більше, ніж теоретичних робіт про популізм як явище”.

К. Дейвікс виявила теоретичну складність розмежування популізму як ідеології та як руху. Також існує фактично консенсусний погляд дослідників, бо спільною рисою всіх популістів є орієнтація на “народ”, який протиставляють особам і групам, які не належать до цього поняття – “іншим, не таким як народ” [1].

Ідеї популізму в українській політичній думці вивчали М. Дем’яненко, С. Мигаль, М. Розумний, Д. Видрін, О. Нечосіна, О. Ярош. Окремі грані феномена популізму висвітлювалися у О. Стогової, М. Стріхи. Загалом у українській спеціальній літературі популізм залишається темою, яку досліджувало багато науковців, але, за винятком двох дисертацій, фрагментарно.

Зокрема, зв’язок популізму з особливостями сучасної парламентської демократії, популістські прояви у діяльності українських партій були предметом розгляду у працях А. Романюка, В. Бурдяк та Ю. Макара, І. Павленко. Популізм в українських політичних змаганнях аналізували І. Робочий, О. Нечосіна, Т. Кузьо, група дослідників з Бюро аналітики “Тектум”.

А. Романюк обґрунтував думку, що одним із чинників, які сприяли в останні десятиліття поширенню популізму, стала сучасна криза партійної демократії. Її сутність – у зменшенні ідеологічних відмінностей між головними партіями та їхніми програмами, все більша орієнтація цих партій на весь електорат, а не на окремі соціальні групи, і, у підсумку, поступове зникнення зв’язку між конкретними соціальними групами та політичними партіями. Це можна тлумачити навіть як втрату партіями їхніх представницьких функцій. До інших чинників зростання популізму А. Романюк зачислив явище, яке визначив як “зміна демократичної максими”, а саме: перехід від розуміння демократії як права більшості до наголосу на демократії, як системі захисту прав меншості, які постають головним індикатором демократії. Відтак право більшості – народу – опиняється під загрозою.

Сприяє поширенню популізму також і надмірне ускладнення процесу прийняття рішень, демократична процедура, на яку впливає надто багато чинників і діючих осіб. Популісти, так само як і учасники антиглобалістських, екологічних рухів, обстоюють засади прямої демократії, певною мірою протиставляючи її представницькій. Цьому сприяє розвиток засобів комунікації, мобільного зв’язку та Інтернету. А. Романюк зробив висновок, що популізм властивий усім без винятку українським політичним партіям, які пройшли до парламенту на виборах 2007 р.

На думку дослідника, в Україні існує криза партійної демократії, яка виявляється у значному послабленні в діяльності партій функції репрезентації суспільних інтересів (за збереження інших), це створює політичну нішу для зростання популізму. Популісти заперечують демократію як систему стримувань і противаг, обмежень, певних “правил гри” у політиці. За висновком

А. Романюка, "...парламентські партії України, яким властиві головні характеристики популізму, не мають відповідного конституційного запобіжника. Натомість існує низка самостійних чинників, здатних не лише підтримувати рівень популізму в усіх партіях, але й детермінувати його подальший розвиток" [2].

Аналіз популістської складової в українській внутрішній політиці, зокрема під час президентських кампаній 1994, 1999 та 2004 рр., міститься у статті канадського політолога українського походження Т. Кузьо. Його основою є порівняння популізму в Україні з популістськими проявами у сучасному політичному житті країн Європи. Автор зробив висновок, що популізм властивий, причому переважно, майже усім головним українським політичним силам, проте спростував поширену тезу, що втіленням популізму у нашій країні є партія "Батьківщина" (БЮТ) [3].

Помітним позитивним зрушенням у вивченні популізму в Україні 2010 р. стало аналітичне дослідження популізму на парламентських виборах 2014 р., яке підготувало Бюро аналітики "Тектум". Дослідницька група вивчала рівень репрезентації цього явища у передвиборних програмах українських партій, кількісні та якісні виміри популізму у телевізійних ток-шоу, а також провела відповідне експертне опитування. Стверджуючи, що популістські технології набули чи не домінуючого спрямування в українській політиці, гальмують реформування та розвиток країни, тому автори дослідницького проекту сформулювали пропозиції щодо шляхів зменшення рівня популізму в Україні [4].

Історичний і сучасний досвід популізму у державах Латинської Америки опрацювали А. Бредихін, Т. Ворожейкіна, О. Докучаєва, П. Яковлева, В. Гельман, І. Шуленкова.

Популізм був важливим елементом перонізму – яскравого феномена латиноамериканської політики ХХ ст., який пов'язаний з іменем президента Аргентини Х. Перона. Українські дослідники зверталися до його історії лише в окремих працях. Різні аспекти діяльності знаменитого аргентинського "каудильйо" охоплено у монографії А. Бредихіна. Він, зокрема, виявив активне використання популізму самим Х. Пероном, і "неопероністом" К. Менемом у 1980 рр., здатність перонізму адаптуватися до різних політичних і соціально-економічних умов. У статтях А. Бредихіна, Щербакова висвітлено також ідеологічну складову перонізму, економічні та міжнародні аспекти політики Х. Перона і "неоперонізму" [5].

Аргентинський досвід популізму вивчали сучасні російські дослідники, зокрема Т. Ворожейкіна, П. Яковлева, О. Докучаєва, І. Косєєва та інші.

Для аналізу взаємодії між політичною системою та її середовищем дослідники використали категорії "вимога" та "підтримка", баланс яких становить необхідну умову стабільності системи. Кількість, різноманітність і суперечливість вимог громадян зазвичай ведуть до перевантаження представницьких органів влади, що формує перший, зовнішній чинник появи у його діяльності популістських проявів. Внутрішній чинник – це тип взаємодії між представницьким і виконавчим органами влади. Чим менші можливості впливу представницького органу на виконавчу гілку влади, тим більше його перевантаження.

У підсумку діяльність депутатів набуває, за визначенням авторів, "псевдоцільового характеру", що може виявлятися у раціональних і в

іраціональних формах. Депутати вдаються до псевдоцільових дій – стійких ліній символічної поведінки, приймають популістські, тобто такі, виконати які неможливо, рішення, зазвичай у необов'язкових до виконання формах (парламентські ухвали, постанови, заяви тощо). Щодо російської Державної Думи, то, на думку Ю. Аверіна та В. Солохіна, властивий їй популізм є результатом надмірної залежності російського парламенту від президента й уряду, надто малих можливостей впливу на виконавчу владу [6].

Свою характеристику популізму запропонував дослідник А. Малько, в аналітичних роздумах якого простежується вплив політичних реалій Росії початку 1990 рр. Поділяючи думку про зв'язок популізму з демократією, дослідник вважає, що популізм найбільше поширюється серед суспільних верств із низьким рівнем правової культури і посилюється у кризові моменти життя суспільства. Сприяє впливові популізму слабкість, несформованість основних демократичних інститутів. На думку А. Малька, популізм обслуговує передусім політичний радикалізм, уникаючи можливих рішень реальних проблем. Характерна особливість популізму є орієнтація на повсякденну свідомість. Автор оцінює популізм як явище загалом аморальне, оскільки популісти маніпулюють довірою людей до політиків, у підсумку руйнуючи її.

Прикладом яскравого та успішного популістського політика може бути знаменитий американський політичний діяч періоду “Великої депресії” – сенатор (1930 – 1935 рр.) та губернатор (1928 – 1932 рр.) штату Луїзіана Х. Лонг. Майбутній політик народився у багатодітній сім'ї фермера у містечку Вінфілд, яке у 1890 рр. було однією з “цитаделей” Народної партії на американському Півдні. Його погляди сформувалися під впливом прагнення до справедливішого, з кращими можливостями для бідних верств, суспільства, властивого тим соціальним колам, на які зважала свого часу Популістська партія.

Безперечно, Х. Лонг зробив багато для бідних мешканців Луїзіани, чим якісно відрізнявся від своїх попередників, які намагалися не зачіпати інтересів вищих класів штату. Йшлося по суті про перерозподіл, в інтересах бідніших верств населення, доходів та майна, що здійснювався владою. Маючи підтримку більшості виборців, Х. Лонг діяв авторитарними, часто-густо неправовими методами, за мірками американської демократії став майже диктатором Луїзіани, який сконцентрував у своїх руках всі важелі влади. Випадкова чи ні, смерть обірвала чималі загальноамериканські амбіції політика.

У “політичному портреті” Х. Лонга поєдналися кілька ознак, які дають можливість характеризувати його як політика популістського штибу. Найпомітніша – яскраві харизматичні риси, акцентовано-лідерські якості, які у масштабах Луїзіани зробили Х. Лонга справжнім вождем в очах його прибічників. У боротьбі за підтримку виборців, політик з розмахом використовував масові акції, масштабні мітинги та збори, напружені агітаційні автобусні тури тощо. Він багато виступав по радіо – вельми впливовому у той час ЗМІ, з найбільшим одномоментним охопленням аудиторії, що, нам видається, є суголосним із можливостями політичної персоналізації сучасного ТБ. Хтось із прихильників Х. Лонга дав йому прізвисько “Kingfish” (риба-цар) – на честь персонажа популярної радіопередачі у жанрі фентезі (морського володаря), яке Х. Лонгу вочевидь імпувало. У своїх промовах він апелював до почуттів та інтересів “простих людей”, позиціонуючи себе як захисника “народу” проти “верхівки”. Х. Лонг запозичив в У. Брайдана, до якого ставився з великим пієтетом, знамениту фразу:

“Кожна людина – король, але ніхто не носить корону”, яка стала одним з його іміджевих політичних гасел. Цілком у дусі американського популізму була критика Х. Лонгом обох головних партій (хоча формально він належав до табору демократів).

Європейський популізм

В історії Європи 1920 – 1930 рр. стали часом глибокої кризи парламентської демократії, яка у деяких країнах призвела до більш чи менш тривалого панування політичних режимів нового типу – фашизму. Нині існують, мабуть, десятки визначень цього феномена, які особливо виділяють різні сторони його практики та ідеології.

Попри відмінності, у рамках узагальненої широкої дефініції “фашизму” опиняються політичні режими (або ж рухи, які до цього прагнули), яким властиві: диктаторський тип влади, зосередженої у руках одного лідера – “вождя”; усунення різним способом усіх політичних опонентів, повна монополія на владу та ідеологію; терористичні (дуже жорстокі) методи придушення спротиву; крайній націоналізм (часто-густо у сполученні з расизмом та антисемітизмом). Антисемітизм є прикметою фашизму, що найвиразніше диференціює його від диктатур, які дотримувалися “лівої” ідеології [7].

Поява ідеології є закономірним результатом розвитку суспільства та важливим атрибутом функціонування держави. При цьому ідеологія може виступати у формі політичного вчення, релігійної доктрини, глобальної стратегії тощо. Її роль можна співставити з якістю визначального духовного стрижня, що визначає мету та сенс суспільно-політичного життя, забезпечує згуртування та єдність соціуму, народу, нації навколо вирішення нагальних проблем.

Важливість ідеології полягає в тому, що вона є вагомим фактором формування суспільства та виховання людей. Досвід країн свідчить, що держава не може існувати без власної ідеології. Адже потреба в національній (державній) ідеології закладена самою закономірністю функціонування суспільства та необхідністю пошуку загальнонаціональних духовних орієнтирів, спроможних консолідувати суспільство.

Ідеї популізму в контексті фашизму зайняли вагоме місце, особливо трактування важливості арійської нації, захоплення світового простору та нових можливостей.

Скрізь, де фашисти захопили владу, або фашистські рухи набули значного впливу, головною “приманкою” для здобуття масової підтримки стали гасла націоналістичного штибу. Проте перелічена тут сукупність характеристик притаманна низці досить відмінних, в інших аспектах, політичних явищ, і не дає змоги відрізнити фашизм від інших властивих ХХ ст. крайніх форм диктатури або деяких споріднених ідеологічних доктрин. Зокрема, залишається осторонь важливе питання про соціальну програму фашизму [8].

У різний час, починаючи з 1922 р., Муссоліні особисто керував міністерствами внутрішніх справ, зовнішніх справ, колоній, підприємництва, армії та інших військових формувань, і суспільних робіт. Іноді в його руках було сконцентровано до семи посад на додачу до прем’єрської. Також він залишався головою Фашистської партії та озброєної фашистської міліції. Концентрація такої влади в одних руках відбувалася ціною створення надмірно централізованої, неефективної та корумпованої держави.

У 30-ті рр. з'явився ще один новий масовий ритуал: “фашистські весілля”, на кожному з яких Муссоліні вважали весільним батьком. Стимулювання приросту населення він звів у ранг державної політики і надавав цьому особливого значення, висловивши свій задум у стислій формулі: “Більше населення – більше солдатів – більше могутності”.

Український популізм і публічне управління

Звертаючись до феномену “чистого популізму” в українській політиці, вестимемо мову про українські партії та політиків, щодо яких означення “популістський” виявилося б, за сукупністю ознак, точнішим, ніж будь-яке інше. Доводиться мати справу з проблемою розмежування “чистого популізму” і популізму як однієї з характеристик політичного лексику та технологій. Для ідентифікації “чистого популізму” використаємо наявність у політичній силі сполучення кількох характеристик, щодо яких існує згода більшості науковців. Йдеться про популістський риторичний дискурс у поєднанні з обстоюванням ілюзорно простих рішень складних соціально-економічних і політичних проблем. Це, звісно, не виключає того, що відповідному учаснику політичних змагань можуть бути властиві й інші, більш-менш суттєві, популістські риси: вождизм, заклики до ширшого застосування механізмів прямої демократії. Їхня наявність стане додатковим аргументом на користь дефініції учасника політичної боротьби як представника чистого популізму.

Популізм став чинником суспільно-політичного життя України наприкінці 1980 р., напередодні здобуття нею незалежності, коли політика “перебудови”, яку спробувало реалізувати нове керівництво СРСР, призвела до швидкої лібералізації суспільного життя країни, відновлення легальних і масових форм діяльності численних національних рухів. В Україні (тоді ще УРСР) націонал-демократичний (антикомуністичний) рух піддав критиці засади радянської системи, поставивши за мету її демонтувати. Апелюючи до широкого загалу громадян, націонал-демократи закликали знищити такі політичні “опори” соціалістичного ладу: монопартійність, державний контроль над ЗМІ, вимагали зробити реальністю гарантовані конституцією громадянські та політичні свободи. Водночас атакували й основи економічної системи – планова економіка, керована бюрократією, монопольна державна власність на засоби виробництва, заборона підприємницької діяльності та колгоспний лад у сільському господарстві [9].

Але критика радянської системи апелювала до тих самих цінностей, які декларувала сама ця система – суспільної рівності, справедливості, однакового для усіх доступу до основних соціальних благ. Українські націонал-демократи таврували тодішню компартійну “номенклатуру” як привілейовану соціальну верству, винну у поганому становищі більшості (“народу”). Піддали критиці союзний центр, який нібито вивозив українські ресурси; припинення “пограбування України” подавалося як спосіб швидкого зростання рівня та якості життя українців.

Безперечно, глибока економічна, ідеологічна та моральна криза радянської системи була очевидною для більшості реальністю кінця 1980 р. Однак її асоціація з негативними якостями компартійної номенклатури, а також діями центру мала, на нашу думку, популістське спрямування, адже намагалася тлумачити ганджі цілої суспільно-економічної системи через чиюсь суб'єктивну злу волю чи помилки. Зокрема, тодішні економічні проблеми УРСР, господарка якої становила інтегральну частину єдиної радянської одержавленої економіки, були зумовлені насамперед властивостями такої економіки, а не зловмисними діями союзної

столиці. Драматичний досвід реформ 90-х рр. із очевидністю довів, що ці проблеми не мали легких рішень, а реформування планової економіки вело до чого завгодно, але не до усунення нерівності чи швидкого зростання рівня життя більшості. Заклики до “справедливості” ставали одним з інструментів мобілізації мас проти компартії, завоювання народної підтримки зусиль демократів з усунення комуністів від влади [10].

У перші пострадянські роки популізм в Україні знайшов нові форми виявлення та нові напрями розвитку. Одним із них став популістський вимір боротьби за посаду президента, що набула значення головного поля політичних змагань, протистояння на якому завжди виявлялося найгострішим. Необхідно погодитися з Т. Кузьо, дослідником з Торонто, який виявив на таку виразно популістську рису українських президентських кампаній 1994, 1999 та 2004 рр., як “маніхейське” розуміння політичного протистояння, як боротьби добра і зла, правди і неправди, а не просто змагання різних пропозицій щодо вирішення певних соціально-економічних проблем, вибору різних варіантів розвитку суспільства. Під час кожної з них виборча риторика провідних кандидатів була просякнута попередженнями щодо наслідків можливої перемоги опонента.

Висновки

Популісти тяжіють до протиставлення мажоритарної та процедурної складових демократії, апелюють до цінностей прямого народовладдя, і схильні заперечувати, відкидати інтереси та права меншин. З погляду класичної класифікації ідеологічних систем, популістам може бути властивий виражений ідеологічний еkleктизм, змішування різним способом компонентів. Нарешті, однією з головних ознак і найбільших приманок популізму для громадян є обстоювання простих і, водночас, радикальних рішень проблем, що насправді є досить складними і багатовимірними.

В українській спеціальній літературі зацікавлення популізмом розпочалося наприкінці 90-х рр. Вихідною базою його вивчення стала рецепція аналітичних висновків західних дослідників. Нині вітчизняна історіографія популізму представлена низкою публікацій у форматі статей. На тлі загальних характеристик популізму як явища, що опираються, передусім, на доробок західних політологів, висвітлено такі питання: прояви популізму в історії українського національного руху, в сучасній українській політиці, популістські прийоми політичної боротьби, філософський дискурс цього поняття. Увагу науковців привертало прояви популізму в актуальному політичному просторі країн Східної Європи.

Дослідники виявили популістську складову у діяльності практично усіх українських партій, зв'язок між популізмом і кризою представницької функції вітчизняної партійної системи. Водночас можна згадати чималі відмінності та розбіжності у поглядах науковців. Всебічного, комплексного аналітичного дослідження популізму в українській історіографії ще не проведено.

Таким чином, можна констатувати, що популізм – багатогранний політичний конструкт, який виконує інтегративно-когнітивну функцію структурування та конструювання складної та суперечливої політичної реальності з елементами соціальної, дискурсивної та праксеологічної еkleктики. Характерною особливістю актуалізації популізму є екстремальні параметри функціонування державно-політичного організму соціуму та ціннісних проєкцій його буття. Кризовий стан суспільства, де генерується концептуальна платформа популізму, відображає

об'єктивну потребу в демократизації засад суспільного устрою та соціального буття. Зокрема, антиелітарне спрямування популізму обумовлене потребою розширення впливу предметного поля та інструментів прямої демократії та безпосереднього народовладдя. Антропологічний оптимізм популізму контрастує з статично-консенсусною метафізикою елітаристських уявлень про природу суспільної стратифікації та взаємодій.

Список використаної літератури

1. Бурдяк В., Макар Ю. Популізм – складова діяльності українських політичних партій // Україна – Європа – Світ. Т., 2015. Вип. 10. С. 132, 133. (Серія: Історія, міжнародні відносини).
2. Дем'яненко М. Морально-етичний аспект популізму // Парадигма пізнання. Гуманітарні питання. 2015. № 3 (6). URL : <http://naukajournal.org/index.php/Paradigma/article/view/480>.
3. Год Н. Двопартійна система США та популістський рух наприкінці XIX – на початку XX століття: проблема політичної трансформації // Історична пам'ять. 2012. № 27. С. 120.
4. Новакова О. Формування нової ідеології політичної участі українців // *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2015. Вип. 5. С. 194–200. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2015_5_24.
5. Нечосіна О. Державна служба і методи ефективного інформування населення як протидія популізму // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Вип. 10. Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2002. С. 50—353.
6. Саричев В. І. Національні пріоритети у глобальному управлінні людським розвитком : монографія. Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2013. 340 с.
7. Слюсар В. Громадянська участь пасіонаріїв як агентів “міфічного насилля” у соціальних трансформаціях // *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2015. Вип. 5. С. 220—225. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2015_5_27.
8. “Тектум”. Оцінювання рівня популізму на парламентський виборах 2014 р. Аналітичний звіт. К., 2014. 72 с.
9. United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party. URL : <http://2012books.lardbucket.org>.
10. United States History. Volume 2. Section 3.2. National Politics and the Populist Party. URL : <http://2012books.lardbucket.org>.

I. Kiyanka

POPULISM AS A QUESTION OF PUBLIC ADMINISTRATION: HISTORICAL ASPECT

The article analyzes the main factors influencing populism on public administration in the historical aspect. It has been proved, as experience shows, that populism has always occupied a special place in the implementation of programs of political leaders and parties and their interrelation with public administration. Populism remains an actual phenomenon of socio-political life in many countries of the world. By exercising significant influence on the politics of countries with comparatively small experience in the functioning of democratic institutions, populism, quite clearly manifests itself in the modern political space of the "old"

democracies. There is an obvious connection between the rise of populism and the exacerbation of socio-economic problems. An important factor contributing to the emergence and growth of populist influence is the inability of a political establishment, including a fully democratic one, to respond effectively to new challenges and challenges.

Key words: populism, European integration, public administration, political leader, irrationalism, power, political party.